

۱- مقدمه

۱-۱- سابقه

موضوع آزادسازی تجارت خدمات، نخستین بار در سال ۱۹۸۲ توسط دولت ایالات متحده آمریکا در جریان مبادله نظرات در چارچوب قرارداد عمومی تعرفه و تجارت (گات) مطرح گردید. نظر دولت ایالات متحده آمریکا این بود که خدمات نیز در برنامه کار «گات» در دهه ۱۹۸۰ که به موجب اعلامیه وزیران سال ۱۹۸۲ معین می گردید گنجانده شود. در حالی که این پیشنهاد با حمایت تعدادی از کشورهای صنعتی روبرو شد، بعضی از کشورهای در حال توسعه با این برهان که «گات» از نظر حقوقی دلیلی برای دخالت در امر خدمات ندارد، با گنجاندن خدمات در برنامه کار گات مخالف بودند. برخلاف نظر کشورهای در حال توسعه، بحث برای گنجاندن خدمات در برنامه کار ادامه یافت و در سال ۱۹۸۴ «طرف های متعاقد گات» در مورد مبنائی برای آغاز تبادل نظر و مبادله اطلاعات، درباره خدمات موافقت کردند. بین سالهای ۱۹۸۴ و ۱۹۸۶ در چارچوب این مبادله اطلاعات، ۱۷ گزارش و نظریه توسط ممالک صنعتی به علاقمندان منعکس گردید و ۱۳ سازمان بین المللی نیز اسناد و مدارک مربوط به تجارت خدمات در سطح جهانی را، در اختیار گذاشتند.

بحث درباره خدمات در آن سالها موضوعات متعددی را در برمی گرفت. مسائل مطرح شده عبارت بود از این که تجارت خدمات شامل چه چیزهایی است؟ تجارت خدمات تا چه اندازه به امر توسعه اقتصادی مربوط می باشد و نقش کمپانی های فراملیتی در فعالیت های خدماتی بین المللی چیست؟

اما تا تابستان سال ۱۹۸۶ هیچ توافق در مورد این که چه پیشنهادی ارائه شود، به دست نیامد و موضوع خدمات از نظر حوزه پوشش و محتوای دور تازه ای از مذاکرات چندجانبه تجاری، مورد اختلاف باقی ماند. از طرف دیگر، کشورهای بودند که اعتقاد داشتند خدمات نقش عمده ای در رشد تولید ناخالص داخلی کشورها دارد و منبع مهمی برای ایجاد مشاغل است. این کشورها متوجه بودند که جریان خدمات در سطح جهانی پیوسته در فرآیند جهانی کالاها، بیشتر ادغام

عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی (گات) قرارداد عمومی تجارت خدمات

از: دکتر علی رشیدی

می شود و بنابراین، بخشی اساسی از جریان تجارت بین الملل بر پایه اصل برتری نسبی است. به نظر آنها، با توجه به وضع موجود، اتخاذ تصمیم درباره آغاز مذاکرات پیرامون ایجاد چارچوب مقرراتی و انضباطی در بخش خدمات، جزئی اجتناب ناپذیر از هرگونه مذاکره با هدف بهبود و تقویت سیستم تجارت جهانی است. نظر کشورهای در حال توسعه هنوز این بود که تجارت خدمات به سادگی تجارت کالاها نیست و این امر با ملاحظات و هدفهای سیاست ملی کشورها ارتباط نزدیک دارد. مقررات داخلی و ملی مربوط به فعالیت های خدماتی بسیار فراتر از مقررات مربوط به تجارت کالاهاست و هیچ فرض اولیه ای در این مورد که اصول و مقررات گات، درست به همان سادگی که در مورد کالاها به کار برده می شود، در مورد خدمات نیز کاربرد دارد، در دست نیست. کشورهای در حال توسعه مخصوصاً اصرار داشتند که نباید هیچ رابطه ای بین مذاکره درباره کالاها، با مذاکره درباره خدمات برقرار گردد و نباید مذاکره در مورد هر امتیازی درباره کالاها به مذاکره درباره امتیاز در بخش خدمات مربوط گردد.

اختلاف نظر فقط مربوط به کشورهای «شمال» و کشورهای «جنوب» نبود؛ بسیاری از ممالک صنعتی در برابر اصرار ایالات متحده به گنجاندن خدمات در دستور مذاکرات در زمان اجلاس وزیران گات در سال ۱۹۸۵ و ملاقات سال ۱۹۸۶ وزیران در پونتادل استه (Punta del Este) در اروگوئه تردید نشان می دادند.

در اجلاس «پونتادل استه»، سازشی سیاسی بین نظرات متفاوت، اجازه داد که بی آنکه کشوری درباره مسائل کلیدی و اساسی یا صلاحیت گات برای شروع کار درباره آزادسازی خدمات، نظر خود را تغییر دهد، فعالیت در جهت مذاکره در مورد خدمات ادامه یابد. این سازش سیاسی توسط کشورهای کلمبیا و سوئیس در اجلاس ویژه طرف های متعاقد در پونتادل استه در سپتامبر ۱۹۸۶ پیشنهاد شد. قرار شد نظر تلفیقی در اعلامیه وزیران که آغاز دوراروگوئه مذاکرات تعرفه ای چندجانبه، را پایه ریزی می کرد گنجانده شود.

۱-۲- رسالت تعیین شده در اعلامیه شورای وزیران گات در پونتادل استه

قسمت اول اعلامیه وزیران مربوط به آغاز مذاکره درباره آزادسازی بیشتر تجارت کالاها و قسمت دوم مربوط به خدمات است. در این بخش، دستورالعمل و مبانی آغاز مذاکره برای آزادسازی خدمات گنجانده شده است. وزیران شرکت کننده در اجلاس گات این دستورالعمل ها و مبانی را در مقام نماینده دولت خود و نه بعنوان طرفهای متعاقد گات بطور اضافی به تصویب رساندند. با انتخاب

این روش توافق شد که مذاکره درباره خدمات در مسیری جدا از مذاکره درباره کالاها ادامه یابد و در چارچوب حقوقی گات گنجانده نشود.

با وجود این تمایز آشکار بین کالاها و خدمات، به مذاکرات دوراروگوئه باید بعنوان یک تعهد جامع نگاه کرد. مقرر شد که مذاکره درباره کالاها و خدمات در چارچوب زمانی واحد، یعنی یک دوره چهارساله، انجام گیرد. برای آغاز مذاکرات یک کمیته مذاکرات تجاری (Trade Negotiations Committee (TNC)) که سرپرستی همه مذاکرات را به عهده دارد و دو گروه مذاکره جداگانه یکی برای کالاها و دیگری برای خدمات، که نتیجه کار خود را به کمیته مذاکرات تجاری گزارش دهند، تشکیل گردد.

قسمت دوم اعلامیه وزیران که هدفهای مذاکرات درباره خدمات را معین می کند به شرح زیر است:

هدف مذاکره در این حوزه این است که چارچوب چند جانبه اصول و مقررات تجارت خدمات، شامل تشریح انضباط های احتمالی برای هر بخش با هدف توسعه تجارت در شرایط شفافیت و آزادسازی مداوم و به عنوان وسیله ای برای تشویق توسعه اقتصادی کلیه طرف های تجاری و توسعه ممالک در حال رشد را تهیه نماید.

این چارچوب به هدف های سیاست های مورد نظر قوانین ملی کشورها و مقررات مورد اجراء درباره خدمات در آنها احترام می گذارد و کارها و فعالیت های سازمانهای بین المللی مربوط را نیز مدنظر قرار می دهد.

بعد از تصویب اعلامیه هیئت وزیران در پونتادل استه، گروههای مذاکره کننده درباره خدمات (Groups Negotiating on Services (GNS)) مرکب از نمایندگان ۱۰۳ کشور تشکیل شد و در فوریه ۱۹۸۷ برنامه کار خود را برای مرحله اول مذاکرات که شامل پنج نکته زیر بود، به تصویب رساند:

(۱) چگونه می شود تجارت خدمات را از نظر مذاکره کردن تعریف کرد و چگونه می شود مسائل آماری (مخصوصاً کمبود اطلاعات و ارقام درباره تجارت جهانی خدمات) را حل کرد؟

(۲) چگونه می توان مفاهیم عام را که بر پایه آنها اصول و مقررات تجارت خدمات، شامل انضباط احتمالی برای بخش ها، ریخته می شود معین کرد؟

(۳) چگونه می توان روی پوشش بخشی خدمات (یعنی کل بخش ها یا کل دادوستد خدمات مورد مذاکره) توافق کرد که تعادلی بین منافع مختلف شرکت کنندگان باشد؟

(۴) چگونه می توان ترتیبات و انتظام های

موجود درباره فعالیت های خدمات بر پایه بخش ها را مبنا قرار داد و در مورد ترتیبات موجود توافق های تازه ای کرد؟

(۵) چگونه می توان مقررات و طرز کارهایی را که به توسعه تجارت خدمات کمک می کند یا مانع آن می شود، شناسایی کرد؟

در حالی که مسائل و موضوعات فراروی دولتها هم متنوع و هم پیچیده بود، باید اذعان کرد که در دو سال اول مذاکرات پیشرفت های عمده ای حاصل شد. دولتها نظرات خود را بر پایه منافع ملی خود ابراز داشتند و زمینه هایی را که حاضر به مذاکره بودند معرفی کردند. در این دوره، گروههای مذاکره کننده درباره خدمات ۲۱ اجلاس با دولتها، سازمان های بین المللی و بخش های مربوط در «گات» برگزار کردند و ۵۰ گزارش تسلیه کمیته مذاکرات تعرفه ای اصلی شد که بعضی از آنها مفاهیمی از قبیل رفتار ملی (national treatment) و شفافیت (transparency) و عدم تبعیض را به منظور گنجاندن در قرارداد چندجانبه روشن می ساخت و بعضی نیز طرح اصلی قرارداد تجارت خدمات را، ارائه می کرد.

۱-۳- اجلاس مونترال، بررسی تکامل دو ساله مذاکرات

حاصل دو سال مذاکرات اولیه، تهیه متنی مورد توافق بود که اولاً جریان کار آینده گروه های مذاکره کننده درباره خدمات را روشن می ساخت و ثانیاً مقررات و نظرات اساسی مورد نظر تعدادی از شرکت کنندگان را دقیقاً معرفی می کرد. این متن که در اجلاس مونترال کمیته مذاکرات تجاری (سال ۱۹۸۸) مورد توافق قرار گرفت، شامل نکات اصلی ذیل بود:

۱- تعریف خدمات: مقرر گردید که مذاکرات با این تفاهم ادامه یابد که چارچوب خدمات شامل خدماتی باشد که با عبور از مرزها عرضه می گردد و نیز خدماتی که به عوامل تولید (کار و سرمایه، انتقال سرمایه در مواردی که برای عرضه خدمت ضروری است) ارتباط دارد، جزو این چارچوب باشد.

۲- در مورد ایده های اصلی آزادسازی و قواعد و اصول کار. موافقت شد که بعضی از اصول گات مثل (۱) شفافیت قوانین و مقررات داخلی کشورها در مورد خدمات (۲) هدف قراردادن آزادسازی مداوم تجارت خدمات (۳) اعمال اصل رفتار ملی

(۴) اعمال اصل کامله الوداد با مقررات عدم تبعیض (۵) افزایش دسترسی به بازار برای عرضه کنندگان خدمات (۶) تسهیل افزایش دسترسی به بازار خدمات برای ممالک در حال توسعه و مشارکت بیشتر آنها در تجارت جهانی خدمات (۷) حفاظت ها و مستثنیات (۸) شناخت حق دولتها در

رسمی در این زمینه، شامل مسائلی از قبیل (۱) تعهد دولت‌ها در مورد ارائه خدمات، (۲) استثنائات اصل کامله‌الوداد (۳) ارزیابی اثرات این استثنائات بر تعادل کلی تعهدات یک کشور و (۴) بکارگیری و طرز اعمال معیار کشور مبدأ، بود.

در مورد دسترسی به استفاده از خدمات بندری بحث‌ها روی حق دسترسی بر پایه عدم تبعیض به تسهیلات بندری دور می‌زد. در خصوص خدمات جنبی بحث‌ها روی محدودیت‌های فیزیکی تسهیلات زیربنایی بنادر، رقابت بین تعداد قلیل عرضه کنندگان خدمات و الزام در مورد دسترسی به استفاده از تسهیلات بندری بر مبنای عدم تبعیض متمرکز بود. در مورد محدودیت‌های فیزیکی زیربنایی نقش آن در ایجاد محدودیت‌های فیزیکی تسهیلات زیربنایی بنادر، رقابت بین تعداد اندک عرضه کنندگان خدمات و لزوم دسترسی به تسهیلات بندری بر مبنای عدم تبعیض مورد بحث بود.

۲- خدمات مالی

در زمینه خدمات، مسئله اصلی باز کردن بازارهای خاور دور به روی مؤسسات مالی ایالات متحده و جامعه اروپا بود. در دسامبر ۱۹۹۲ مذاکره کنندگان تجاری ایالات متحده آمریکا و جامعه اروپا متفقاً جبهه‌ای در مقابل ژاپن، کره و پنج کشور آسیای (سنگاپور، اندونزی، مالزی، فیلیپین و تایلند) تشکیل دادند و درصدد برآمدند از این کشورها بخواهند که پیشنهاد دسترسی به بازارهای خود را بهتر کنند.

در نتیجه این جبهه‌گیریها، در اوایل مارس ۱۹۹۳ دولت ژاپن هیتتی را به کشورهای پنجگانه فرستاد تا پیشنهادهای خود را در مورد دسترسی به بازار مخصوصاً در مورد دسترسی به بازارهای مالی بهبود بخشد.

۳- خدمات سمعی و بصری

بین‌المللی کردن بازار فیلم و برنامه‌های ویدئویی و تلویزیونی برای ایالات متحده آمریکا بسیار مهم است. برنامه‌های تلویزیونی و فیلم دومین و مهمترین اقلام صادراتی ایالات متحده به جامعه اروپا در سال ۱۹۹۲ بود. بازار ۳۰ میلیارد دلاری این نوع خدمات در جامعه اروپا، حدود یک سوم ارزش این نوع خدمات در سطح جهان را تشکیل می‌دهد. فرانسه اصرار دارد که ۶۰ درصد هر نوع برنامه تلویزیونی نشان داده شده در اوقات مهم (اول شب) باید در خود جامعه اروپا تولید شده باشد. سایر اعضا جامعه روی ارقام ۴۰-۵۰ درصد توافق دارند. افزون بر این، در جامعه اروپا محدودیت‌های سختی برای تولید و پخش فیلم و ویدئو وجود دارد.

۳- اگر اصل کامله‌الوداد تعهد عام است چه استثنائاتی بر این اصل باید در ضمامت گنجانده شود، شامل:

- ضمامت درباره خدمات حمل‌ونقل دریائی، حمل‌ونقل هوائی، حمل‌ونقل زمینی آبی، حمل‌ونقل زمینی جاده‌ای و خدمات سمعی و بصری.

- ضمامت درباره خدمات مالی که در مورد حوزه پوشش و محتوای این ضمیمه اختلاف نظر وجود داشت. در مورد متن ضمیمه مربوط به ارتباطات از راه دور نیز توافقی وجود نداشت.

- در مورد ضمیمه مربوط به تحرک نیروی کار مسئله این بود که تصویب سایر ضمامت به حل این موضوع مشروط گردیده بود.

۴- چون یکی از خصائص گات پیشنهاد مجموعه تعهدات اولیه هر کشور برای آزادسازی تجارت خدمات و دسترسی به بازارها و شروع مذاکره با سایر اعضا است، تا آن تاریخ فقط بازار مشترک و کشورهای ایالات متحده، ژاپن، استرالیا، هنگ کنگ و سوئد پیشنهاد تعهد کرده بودند و بقیه کشورها اقدامی در این زمینه به عمل نیاورده بودند.

۵- کشورهای درحال توسعه مخصوصاً تقاضا داشتند که موضوع قابلیت انعطاف مقررات در مورد آنها و نیز مسئله ضرورت دسترسی آنها به اطلاعات و کانالهای توزیع در ممالک پیشرفته و استفاده از تکنولوژی و آموزش پرسنل، دقیقتر تعریف و تشریح گردد.

۵-۱- مسائل حل نشده تا اواسط سال ۱۹۹۳

در فاصله کنفرانس وزیران در بروکسل تا اواسط سال ۱۹۹۳، مذاکره درباره تعدادی از مسائل از جمله (۱) جدول بندی تعهدات هر کشور (۲) گنجاندن اصل کامله‌الوداد در قرارداد نهائی (۳) تحرک نیروی کار (۴) دستورالعمل مذاکرات درباره تعهدات اولیه (۵) ضمامت بخش‌ها و (۶) مذاکرات درباره تعهدات اولیه، به صورت چندجانبه با شدت و جدیت ادامه یافت و در اکثر موارد منجر به توافق‌هایی شد که در قرارداد نهائی مندرج است. اما هنوز در سیزده زمینه مسائلی وجود داشت که راه حل نهائی بعضی از آنها در روزهای آخر انعقاد قرارداد به دست آمد و حل برخی نیز به مذاکرات بعد از لازم‌الاجراء شدن قرارداد موکول گردید. نمونه‌های عمده این مسائل حل نشده و نکات مورد عدم توافق به شرح زیر قابل توجه است:

۱- خدمات حمل و نقل دریائی

یکی از بخش‌هایی که بحث درباره آن تا زمان انعقاد قرارداد نهائی تجارت خدمات ادامه داشت، حمل‌ونقل دریائی بین‌المللی بود. بحث‌های غیر

تنظیم مقرراتی برای بخش خدمات و تضاد نداشتن آن با قبول تعهد در یک چارچوب بین‌المللی، در قرارداد جهانی خدمات گنجانده شود. همچنین مقرر گردید که اصل کامله‌الوداد، شامل خدمات و عرضه کنندگان خدمات نیز باشد و پوشش موضوعی خدمات چنان باشد که تعادلی بین منافع کلیه شرکت کنندگان در مذاکرات، برقرار نماید. در مورد مقررات و طرز عمل‌هایی که تأثیر مثبت یا منفی بر تجارت خدمات دارد، عقب‌ماندگی مقررات و قوانین مربوط به تجارت خدمات در ممالک درحال توسعه مورد تصدیق قرار گرفت و حق این ممالک به وضع مقررات تازه برای برطرف کردن خلأ مقرراتی به رسمیت شناخته شد.

طبق دستور مندرج در اعلامیه مونترال گروه‌های مذاکره خدمات (GNS)، گزارش نهائی خود را در ۱۸ دسامبر ۱۹۸۹ (MTN. GNS/28) مورد تصویب قرار دادند.

از آغاز سال ۱۹۹۰ بحث درباره چارچوب قرارداد تجارت خدمات روی چهار موضوع اصلی متمرکز بود: (۱) ایده‌ها، اصول و مقررات و این که چگونه این امور به زبان حقوقی دقیق بیان گردد (۲) مکانیک آزادسازی تجارت خدمات یعنی این که چگونه باید بازار خدمات را به روی رقابت بین‌المللی گشود (۳) ملاحظات سازمانی و ساختاری شامل این که مکانیزم حل اختلاف چگونه کار می‌کند و چه رابطه‌ای بین گات و قرارداد عمومی خدمات وجود دارد و (۴) طرز رفتار با منافع و نظرات ممالک درحال توسعه. افزون بر این، طبق دستور اعلامیه مونترال گروه‌های کار برای بخش‌های ارتباطات از راه دور، ساختمان، حمل‌ونقل (هوائی، دریائی و زمینی)، توریسم، خدمات حرفه‌ای، خدمات مالی (شامل بیمه)، خدمات سمعی و بصری و تحرک نیروی کار در ماه مه ۱۹۹۰ تشکیل گردید.

۴-۱- اجلاس وزیران در بروکسل در نوامبر ۱۹۹۰ و مسائل حل نشده

با وجود پیشرفت‌هایی که حاصل شده بود، هنوز بسیاری از مفاهیم و پوشش بخش‌ها و مستثنیات به شرح زیر مورد توافق همگان نبود.

۱- وضع اصل کامله‌الوداد و این که رفتار کامله‌الوداد یک تعهد عام و کلی است یا این که حاصل توافق و تعهد خاص دولتها (ایالات متحده تنها دولتی بود که از خاص و محدود بودن اعمال اصل کامله‌الوداد طرفداری می‌کرد).

۲- مجموعه سید مقرراتی که ضوابط بین‌المللی آن در سال ۱۹۹۱ مورد مذاکره قرار می‌گیرد، شامل چه نکاتی باشد؛ مقررات حفاظتی دولتها، خریدهای دولتی، سوبسیدها و نیز طبقه‌بندی مشترک خدمات؟

۴- ارتباطات از راه دور

ایالات متحده در اول ژانویه ۱۹۹۳ رسماً پیشنهاد کرد که بحث درباره آزادسازی خدمات ارتباطات از راه دور پایه، بعد از خاتمه دوراروگونه ادامه یابد. در پیشنهاد آمریکا این نکته مطرح شده است که کشورها يك «دوره صلح» (تبصره صلح) را بپذیرند و قبول کنند در دوره‌ای که مذاکرات ادامه دارد از وضع هرگونه محدودیت در این زمینه اجتناب ورزند.

کشورهای عمده شرکت کننده در مذاکرات موافقت کردند که موضوع ارتباطات از راه دور پایه را از مذاکرات دور اروگونه مجزا نمایند. ولی در مورد مدت زمانی که باید برای مذاکرات اضافی تعیین شود توافق وجود نداشت. ایالات متحده می‌خواست این مذاکرات حداکثر تا ژانویه ۱۹۹۴ خاتمه یابد درحالی که جامعه اروپا سال ۱۹۹۷ را برای پایان مذاکره پیشنهاد می‌کرد.

کشورهای دیگر از ایالات متحده می‌خواستند در دوره ادامه مذاکره اصل کامله‌الوداد را رعایت کند. اما ایالات متحده مایل بود در دوره مذاکره، اعمال اصل کامله‌الوداد در این بخش را مستثنی نماید. پیشنهاد ایالات متحده کمتر از تعهد کامل اجرای اصل کامله‌الوداد بود و به کشورها اجازه می‌داد درخواست‌های تازه اجازه فعالیت در این بخش را رد کنند و تنها اجازه فعالیت بر مبنای دوجانبه و متقابل صادر نمایند. اما کشورها نمی‌توانستند در دوره ادامه مذاکرات به وضع قوانین و مقررات تازه بپردازند و همچنین جداگانه با یکدیگر قراردادهای آزادسازی بازار دوجانبه امضاء کنند.

هدف پیشنهادی ایالات متحده این بود که کشورها نتوانند قوانینی وضع نمایند یا ترتیباتی بدهند که قدرت چانه‌زنی آنها را در مذاکرات آینده بهبود بخشد. پیچیدگی این مسائل وقتی بیشتر می‌شد که در خود بازار مشترک نیز در مورد آزادسازی خدمات ارتباطات از راه دور پایه در بازار داخلی توافقی وجود نداشت. این نوع خدمات حتی در حال حاضر در بیشتر کشورهای جامعه اروپا در انحصار مؤسسات دولتی است و کمیسیون جامعه پیشنهادی را در مورد قطع آزادسازی یا آزادسازی کامل خدمات صوتی - تلفنی هم در داخل جامعه و هم در سطح جهانی به اعضا خود داده است.

با وجود اختلاف نظرها درباره جزئیات بخش‌هایی از خدمات و معافیت‌ها و مستثنیات مورد تقاضای بعضی از کشورها، قرارداد عمومی تجارت خدمات (GATS) بعنوان بخش مهمی از کل نتایج حاصل از دوراروگونه (مذاکرات تعرفه) در دسامبر ۱۹۹۳ به امضای نمایندگان دول شرکت کننده در مذاکرات رسید. شورای وزیران ممالک عضو گات در ۱۵ آوریل ۱۹۹۴ در مراکش با امضاء قرارداد نهایی مذاکرات دور اروگونه،

سازمان تجارت جهانی را با کلیه اهداف، وظایف و اجزاء آن (شامل قرارداد عمومی تجارت خدمات) از اول ژانویه ۱۹۹۵ به وجود آوردند.

۲- قرارداد عمومی تجارت خدمات (گاتس)

۲-۱- هدفهای قرارداد

هدفهای اصلی قرارداد عمومی تجارت خدمات (GATS)، گسترش تجارت خدمات با توجه به اهمیت آن برای رشد و توسعه اقتصاد جهانی در محیطی با قوانین و مقررات آشکار و آزادسازی برنامه‌ریزی شده است. قرارداد وسیله‌ای برای رشد اقتصادی تمام کشورهای دادوستد کننده و توسعه ممالک در حال توسعه می‌باشد.

سایر اهداف قرارداد شامل نکات زیر است:

- تحویل هرچه سریعتر سطوح بالاتر آزادسازی دادوستد خدمات از طریق تشکیل دوره‌های مذاکرات چندجانبه به منظور تأمین منافع همه اعضای شرکت کننده بر مبنای متقابل مفید و با هدف تأمین تعادل بین حقوق و تعهدات، با احترام کامل به اهداف سیاست‌های ملی کشورها.

- هر دولت حق دارد مقررات تازه‌ای برای عرضه خدمات در سرزمین تحت حاکمیت خود برای رسیدن به هدفهای سیاست‌های ملی وضع نماید. این امر مخصوصاً در مورد ممالک در حال توسعه صادق است که از این حق با توجه به رابطه مستقیم میزان توسعه‌یافتگی با درجه تکامل مقررات خود استفاده کنند.

- تشویق مشارکت هرچه بیشتر ممالک در حال توسعه در تجارت خدمات و افزایش صادرات خدمات توسط آنها از طریق و به کمک افزایش ظرفیت عرضه خدمات در داخل این کشورها و بالا بردن کارائی و قدرت رقابتی آنها.

- عطف توجه خاص به مشکلات بسیار جدی ممالک کمتر توسعه‌یافته، با توجه به وضع خاص اقتصادی و نیازهای توسعه‌ای، تجاری و مالی آنها.

۲-۲- ارکان قرارداد

قرارداد عمومی تجارت خدمات بر سه رکن استوار است. اولین رکن عبارت از تعهداتی است که شامل حال کلیه کشورهای شرکت کننده در قرارداد می‌شود. رکن دوم جدولهای ملی تعهدات هر کشور که در آن تعهدات اضافی خاص هر کشور درج شده است و موضوع آزادسازی مداوم می‌باشد. رکن سوم چهار ضمیمه قرارداد است که

وضع خاص چهار بخش از خدمات را مورد توجه قرار می‌دهد.

۲-۳- حوزه پوشش

قسمت اول قرارداد کلیه خدمات را در برمی‌گیرد و خدمات را از نظر روش عرضه به چهار گروه تقسیم می‌کند:

(۱) خدماتی که از سرزمین يك عضو قرارداد، به سرزمین عضو دیگر عرضه می‌شود (تجارت فرامرزی) مانند ارتباطات از راه دور؛

(۲) خدماتی که در سرزمین يك عضو قرارداد، به مصرف کنندگان عضو دیگر عرضه می‌شود مثل توریسم؛

(۳) خدماتی که از طریق حضور ارائه کننده خدمات، در سرزمین عضو دیگر عرضه می‌شود چون خدمات بانکی؛

(۴) خدماتی که توسط اتباع يك عضو در سرزمین هر عضو دیگر عرضه می‌شود مثل خدمات مقاطعه کاری، پروژه‌های ساختمانی و خدمات مشاوره‌ای.

۲-۴- تعهدات کلی و ضوابط عمل اعضا

در قسمت دوم قرارداد، تعهدات کلی اعضا و ضوابطی که خودبخود مورد عمل قرار می‌گیرد ذکر شده است:

(۱) رفتار مطابق اصل کامله‌الوداد، به این معنی که هر امتیاز تجاری که به يك عضو داده می‌شود (مثل اجازه فعالیت به بانک‌های خارجی در داخل يك کشور عضو، عرضه خدمات تلفنی توسط کمپانیهای خارجی در يك کشور عضو) باید بر مبنای عدم تبعیض به عرضه کنندگان خدمات کلیه کشورهای شرکت کننده در گاتس داده شود.

(۲) گاتس قبول دارد که نمی‌توان رفتار مطابق اصل کامله‌الوداد را در مورد همه خدمات به مورد اجرا گذارد و از این رو به کشورها اجازه داده شده است که در موارد خاص از اجرای این اصل معاف باشند. شرایط معاف شدن از اعمال اصل کامله‌الوداد در ضمیمه قرارداد ذکر شده است و اجازه می‌دهد که این معافیت‌ها بعد از پنج سال مورد بررسی مجدد قرار گیرد و مدت ادامه معافیت در شرایط عادی حداکثر ده سال است.

(۳) شفافیت و آشکار بودن مستلزم:

- چاپ و انتشار فوری کلیه قوانین تازه، تغییرات آنها، مقررات، دستورالعمل‌های آداری و سایر تصمیمات، اظهارنظرها و دیگر اقدامات دارای جنبه عام که مرتبط با اعمال قرارداد عمومی تجارت خدمات یا مؤثر در آن است.

- ایجاد مراکز کسب اطلاعات (enquiry points) در کلیه کشورهای عضو به منظور دادن اطلاعات در مورد نکات فوق طبق درخواست متقاضیان است.

۲- در مورد رفتار ملی، مقررات گاتس متضمن این تعهد است که هر عضو با عرضه کنندگان خدمت اعم از داخلی و یا خارجی یکسان رفتار نماید.

۱-۲- مقررات گاتس البته در مواردی امکان رفتار متفاوت با تأمین کنندگان خدمت از اتباع سایر کشورهای عضو، در مقایسه با عرضه کنندگان داخلی یک نوع خدمت، را ممکن ساخته است. مثلاً در مورد شرکت‌های بیمه از آنها خواسته شده است که با تبعیت از مقررات احتیاطی، استانداردهای سرمایه‌ای بالاتری را در بازار داخلی در مقایسه با استانداردهای کشورهای میزبان، رعایت نمایند.

۲-۲- گرچه با این طرز برخورد رسماً متفاوت، موافقت به عمل می‌آید ولی در این صورت شرایط رقابت نباید به نفع عرضه کنندگان محلی خدمات تغییر داده شود.

مقررات توافق شده در مورد دسترسی به بازار و رفتار ملی در چارچوب و طبق نظر گاتس، متضمن این نکته است که دسترسی به بازارهای خارجی و توانایی رقابت بر پایه مساوی در آن بازارها، حاصل جریانی است که درباره آن مذاکرات شده است. یعنی این تنها جانی است که تعهدات خاصی توسط عضو به عمل آمده که گاتس آن عضو را ملزم می‌کند با خدمات خارجی و ارائه کنندگان خدمات، رفتاری نامساعدتر از خدمات و ارائه کنندگان خدمات که تبعه خود آن کشور هستند نداشته باشد.

کشورهای توسعه یافته‌ای مانند کانادا، اعضای اتحادیه اقتصادی اروپا و ممالک شمال اروپا، معتقدند که دستور گاتس متضمن روش‌هایی (procedures) برای مذاکرات و توافق کشورها با یکدیگر، جدا از تعهدات آنها در جداول ملی، طبق ماده ۱۶ (دسترسی به بازار) و ماده ۱۷ (رفتار ملی) می‌باشد. نتایج این مذاکرات درباره موضوعاتی از قبیل شرایط اعطای مجوز و طرز صدور آن، مقررات مربوط به تأیید صلاحیت و عرضه کننده خدمت و استانداردهای فنی، صرفاً و فقط با روش کمترین اول در جدول ملی آنها آورده می‌شود. یعنی فقط امتیازاتی که کشورها با زیادتیر کردن بعدی آنها بر مبنای اصل کامله‌الوداد موافقت می‌کنند جدول بندی می‌شود (این مقررات در ماده ۱۸ آمده است).

۲-۶- مکانیسم آزادسازی مداوم

هم رفتار ملی و هم دسترسی به بازار تنها و فقط طبق ضوابط، محدودیت‌ها و شرایط مذاکره شده و نوشته شده در جداول ملی کشورها تأمین می‌گردد. هدف این است که آزادسازی مرتبط با رفتار ملی و دسترسی به بازار از راه بکارگیری اصل کامله‌الوداد به تمام اعضای گاتس تسری داده شود. تعهدات آزادسازی کشورها در جداول ملی آنها درج می‌گردد و بعنوان بخش تفکیک‌ناپذیر گاتس به مورد اجراء درمی‌آید. (در حال حاضر کشورهایی که قسمت اعظم تجارت جهانی خدمات

آوردن خسارت غیر ضروری تجاری به سایر اعضا اجتناب شود، و ثالثاً موقتی بودن در ذات و طبیعت این محدودیت‌ها لحاظ شده باشد.

(۱۱) استثنائات کلی و امنیتی مقرر شده در قرارداد، مربوط به حفظ اخلاق عمومی، حیات و سلامت انسان، حیوان و حفظ نظم عمومی و حفاظت امور و مسائل خصوصی افراد و تشخیص عادلانه در گردآوری مالیات‌هاست.

(۱۲) ضوابط متعدد دیگری بعداً مورد مذاکره بیشتر قرار می‌گیرد: حفاظت‌ها (مثلاً طبق چه شرایطی کشوری که مواجه با عرضه بیش از حد خدمت وارداتی است می‌تواند محدودیت‌هایی موقتی برای تجارت آن نوع خدمت وضع نماید)، سوبسیدهای منحرف کننده تجارت (چه ضوابطی سبب اجتناب از انحراف تجارت خدمات می‌شود و روش کار متناسب چه خواهد بود)، خریدهای دولتی (مقررات حاکم بر روش دعوت از مقاطعه کاران برای شرکت در مناقصه‌های دولتی و انتخاب برنده برای قراردادهای خرید خدمات در بخش عمومی چه خواهد بود) و محیط زیست. مدت زمان تعیین شده برای مذاکره درباره خریدهای دولتی به منظور تعیین این ضوابط، دو سال از زمان لازم‌الاجراء شدن قرارداد گاتس و سه سال در مورد حفاظت‌هاست. یک برنامه کار که بعداً تهیه خواهد شد چارچوب زمانی و طرز برخورد با موضوع سوبسیدها را معین خواهد کرد.

۲-۵- تعهدات خاص کشورها در نتیجه مذاکرات

قسمت سوم قرارداد عمومی تجارت خدمات، شامل تعهدات خاص کاربردی مذاکره شده درباره دسترسی به بازار و رفتار ملی است:

۱- دسترسی به بازار وسیله‌ای است که از طریق آن عرضه یک خدمت به سایر اعضا بطور دوجانبه برحسب چهار روش عرضه خدمت، مورد مذاکره و توافق قرار می‌گیرد. در مواردی که دسترسی به بازار متضمن تأمین خدمت با استفاده از یک یا چند روش می‌باشد، مقررات گاتس تضمین می‌نماید که هر عضو با خدمات و عرضه کنندگان خدمات سایر اعضا، طبق شرایط، محدودیت‌ها و مقررات توافق شده و تعیین شده در جدول ملی آن کشور رفتار کند.

منظور و هدف مقررات مربوط به دسترسی به بازار این است که محدودیت‌هایی از نوع زیر را بطور متزايد مرتفع سازد:

- محدودیت‌های موجود درباره تعداد عرضه کنندگان خدمت؛
- محدودیت‌های موجود درباره ارزش دادوستدهای مربوط به خدمت؛
- محدودیت موجود درباره تعداد مؤسسات و افراد شاغل در مؤسسات عرضه کننده خدمات؛
- محدودیت‌های سرمایه خارجی مربوط به حداکثر سطح مشارکت خارجی.

(۴) مشارکت هر چه بیشتر کشورهای درحال توسعه از طریق اجرای تعهدات مذاکره شده و قبول شده در ممالک توسعه یافته برای دسترسی کشورهای درحال توسعه به تکنولوژی، بهبود دسترسی به کانالهای توزیع و شبکه‌های اطلاعاتی و آزادسازی دسترسی به بازار ممالک صنعتی در بخش‌ها و روش‌های عرضه خدمات مورد علاقه صادراتی ممالک درحال توسعه. بعلاوه، اطلاعات تجاری و تکنولوژیکی باید از طریق مراکز تماس (contact points) در اختیار کشورها قرار گیرد.

(۵) مقررات پیش بینی شده در مورد ایجاد اتحادیه‌ها و تمرکزهای اقتصادی مقرر می‌دارد که ترتیبات مربوط به خدمات، پوشش بخشی عمده‌ای داشته باشد و از هرگونه تبعیض بین اعضا دور باشد.

(۶) مقررات داخلی کشورها بیش از هر عامل دیگر در تجارت خدمات مؤثر است و از این رو گاتس مقرر می‌دارد:

- ۱- کلیه مقررات داخلی باید به نحو معقول، بی طرفانه و هدفمند به مورد اجراء گذاشته شود.
- ۲- مقرراتی وجود خواهد داشت که اعضا وسائلی را برای بررسی فوری تصمیمات اداری مرتبط با عرضه خدمات ایجاد کنند (ایجاد مراکز رسیدگی به شکایات عرضه کنندگان خارجی خدمات که از تصمیمات اداری واحدهای مسئول خدمات در یک کشور عضو متضرر شده‌اند).

(۷) شناسائی:

۱- قرارداد عمومی تجارت خدمات دربرگیرنده تعهداتی توسط کشورها در مورد شناسائی و تأیید صلاحیت‌های عرضه کنندگان خارجی خدمات (مثل سابقه تحصیلی) به منظور دریافت جواز فعالیت یا گواهینامه برای کار در بخش خاصی از خدمات است.

۲- گاتس می‌کوشد شرایط شناسائی و تأیید صلاحیت‌ها بر پایه و معیارهای مورد قبول بین المللی و یکنواخت تهیه شود.

(۸) انحصارات و عرضه کنندگان انحصاری خدمات: کشورهای عضو گاتس ملزم به تضمین این نکته‌اند که عرضه کنندگان انحصاری خدمات از وضع خود سوء استفاده نکنند و خدمات را بر پایه اصول بازرگانی عادی و معمولی عرضه نمایند.

(۹) عملیات محدود کننده تجاری، موضوع شور دائمی اعضا با هدف حذف نهائی آنهاست.

(۱۰) مقررات مربوط به پرداخت‌ها و انتقالات ارزی، وضع محدودیت موقت در صورت پیدایش مشکلات در موازنه پرداخت‌ها را اجازه می‌دهد؛ هر چند کلیه اعضا اصولاً متعهدند که برای پرداخت‌ها و انتقالات بین المللی مربوط به دادوستدهای حساب جاری خدمات، محدودیتی ایجاد ننمایند.

وضع چنین محدودیت‌هایی مقید به شرایطی است. اولاً این که تبعیض آمیز نباشد، ثانیاً از وارد

نگاهی به حد تعهد و مشارکت کشورها در بخش خدمات، برحسب گروه کشورها (درصد شرکت کنندگان در گروه کشورهای پذیرنده تعهد)

بخش خدمات	کشورهای اقتصادی آمریکای اروپا آفریقا خاورمیانه آسیا					توسعه یافته در حال گذر لاتین	
	۱۰۰	۷۷	۶۷	۳۶	۱۰۰	۵۹	۵۹
تجارت	۱۰۰	۷۷	۶۷	۳۶	۱۰۰	۵۹	۵۹
ارتباطات	۱۰۰	۵۰	۶۷	۲۴	۵۰	۵۹	۵۹
ساختمان و مهندسی	۱۰۰	۷۵	۶۷	۲۰	۵۰	۵۹	۵۹
توزیع	۱۰۰	۲۰	۳۳	۸	۵۰	۱۸	۱۸
آموزش و پرورش	۶۹	۱۳	۳۳	۴	۰	۱۲	۱۲
محیط زیست	۹۲	۳	۶۷	۴	۱۰۰	۱۲	۱۲
مالی	۱۰۰	۸۷	۶۷	۴۰	۵۰	۶۵	۶۵
درمان	۲۸	۵۰	۳۳	۸	۵۰	۲۴	۲۴
توریسم و مسافرت	۱۰۰	۹۰	۱۰۰	۸۸	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
تفریحات، فرهنگی و ورزشی	۷۷	۲۵	۳۳	۱۲	۵۰	۲۴	۲۴
حمل و نقل	۱۰۰	۷۰	۶۷	۴۰	۰	۴۷	۴۷

توجه: (۱) این حقیقت که یک بخش از خدمات در جدول تعهدات یک کشور منظور شده است، بخودی خود معرف حدود آزادسازی پیشنهادی در آن بخش از نظر زیر بخش‌ها یا انواع خدمات تحت پوشش و درجه آزادسازی پیشنهادی نیست. مثلاً پیشنهاد ارائه شده توسط یکی از شرکت کنندگان در بخش خدمات تجاری، ممکن است فقط یک زیربخش را (به عنوان مثال «خدمات تمیز کردن ساختمانها») را شامل شود یا چندین زیربخش و خدمت در آن گروه ذکر شده را دربرگیرد (به عنوان مثال انواع متعدد خدمات حرفه‌ای، خدمات کامپیوتری، خدمات تحقیق و توسعه، خدمات اجاره داری و غیره)؛ (۲) پیشنهادهای مربوط به بخش خدمات مالی موضوع مورد مذاکره بیشتری است که باید شش ماه بعد از لازم الاجراء شدن قرارداد تأسیس سازمان تجارت جهانی (WTO) خاتمه یابد.

ضروری است که بطور جداگانه ذکر شود.

۱- ضمیمه مربوط به نقل و انتقال اشخاص حقیقی: این ضمیمه به اعضا اجازه می‌دهد که برای قبول تعهدات خاص در مورد نقل و انتقال اشخاص حقیقی (نمایندگان و فرستادگان یک عرضه کننده خدمت، مدیران اجرایی و متخصصان) که خدماتی را طبق توافق گاتس تأمین می‌کنند، مذاکره نمایند. این ضمیمه دولتها را ملزم می‌کند که به افراد مشمول تعهد خاص، اجازه دهند خدمات را طبق شرایط تعهد شده توسط کشور طرف قرارداد، عرضه کنند. اما به هر حال قرارداد ارتباطی با مقررات مربوط به تابعیت، اقامت یا اشتغال دائمی ندارد.

۲- ضمیمه مربوط به خدمات مالی: ضمیمه مربوط به خدمات مالی در مورد مقرراتی اجرا می‌شود که برای عرضه خدمات مالی، با استثناء خدماتی که در راستای اجرای وظایف دولت ارائه می‌شود، وضع گردیده است. این استثنائات شامل فعالیتهای کلان اقتصادی اعمال شده توسط بانک مرکزی یا مقامات پولی کشور، فعالیت‌هایی که بخشی از سیستم قانونی تأمین اجتماعی یا برنامه‌های ملی بازنشستگی و نیز سایر فعالیتهای که توسط یک مؤسسه عمومی به حساب یا با تضمین یا با بکارگیری منابع مالی دولت انجام می‌دهد، می‌باشد.

نکته عمده و مرکزی در این ضمیمه که فکر بیشتر مذاکره کنندگان را به خود مشغول داشته بود، این است که هر کشور عضو حق دارد، به

روش‌های خاص حل اختلاف آورده شده است. یک کمیته فرعی خدمات به کمیته تدارکات سازمان تجارت جهانی که در آوریل ۱۹۹۴ توسط وزراء در مراکش به وجود آمد، برای تهیه مقدمات اجرای قرارداد کمک می‌نماید. این کمیته فرعی خدمات، مسئول تدوین برنامه کار اولیه در مورد تصمیماتی است که در موقع مذاکره درباره هر بخش از خدمات اتخاذ گردیده است.

۲-۸ ضمیمه

گاتس مصوب دسامبر ۱۹۹۳ دارای چهار ضمیمه است: ارتباطات از راه دور، خدمات مالی، حمل و نقل هوایی و نقل و انتقال اشخاص حقیقی. منظور از داشتن ضمیمه برای این بخش‌ها روشن سازی، تفسیر یا محدود و مقید کردن، کاربرد مقررات چارچوبی با توجه به شرایط و خصائص یک بخش است. نیاز به وجود این ضمیمه از مدتها قبل درک شده بود زیرا تعدادی از زیربخش‌ها در هر یک از آنها از جمله در ارتباطات از راه دور، خدمات مالی یا حمل و نقل هوایی، دارای چنان ویژگی‌هایی است که برای گنجاندن آنها در یک چارچوب چند جانبه، لازم است پایه‌های مورد توافق جداگانه ذکر گردد. بعلاوه، ضمیمه مربوط به انتقال موقت اشخاص حقیقی که برای خدمات خاص مربوط به آنها تعهد دسترسی به بازار شده است، این اشخاص خدماتی را در کلیه بخشهای خدمات ارائه می‌نمایند که برای تعداد زیادی از کشورهای در حال توسعه اهمیت حیاتی دارد و بنابر این

متعلق به آنهاست، پیشنهادهایی برای آزادسازی تجارت بیشتر بخش‌های خدمات ارائه کرده‌اند. (جدول ۱)

نتایج کلی پیشنهادها و تعهدات ارائه شده در دوراروگونه:

- بیشتر پیشنهادها شامل خدمات مسافرت و توریسم است (جدول ۲) که در آن ۸۸ کشور از ۹۴ کشور شرکت کننده، پیشنهادهایی ارائه کرده‌اند. بخش‌هایی که میزان مشارکت و پوشش پیشنهادها داد امتیاز در آن‌ها قوی است، شامل خدمات مالی (۶۷ کشور از ۹۴ کشور شرکت کننده) و خدمات تجاری (۶۳ کشور شرکت کننده) است. اما بخش‌هایی که میزان مشارکت در آنها از همه کمتر بوده، بخش آموزش و پرورش (۲۱ کشور شرکت کننده) و خدمات درمانی (۲۴ کشور شرکت کننده) است.

- پوشش بخش‌ها در دادن امتیاز برای کشورهای توسعه یافته (۱۳ شرکت کننده در صورتی که بازار مشترک را یک شرکت کننده به حساب آوریم) و کشورهای در حال گذار (۴ شرکت کننده) تقریباً عام و کامل بوده است، اما در مورد کشورهای در حال توسعه (۷۷ شرکت کننده) تعهدات آنها شامل کلیه بخش‌ها نیست.

- انتظار می‌رود تعهدات قبول شده در مورد آزادسازی و نتیجه حاصل از آن که افزایش قابلیت پیش بینی وضع آینده و در نتیجه برنامه‌ریزی برای توسعه بازار است، سبب افزایش کوشش‌ها در زمینه جلب سرمایه‌گذاریهای خارجی در بخش خدمات شود. مثال قابل توجه، بخش مسافرت و توریسم است که منبع درآمد ارزی بسیار مهم برای کشورهای در حال توسعه می‌باشد و این بخش است که بیشتر اقتصادهای در حال توسعه تعهداتی را در مورد آزادسازی قبول کرده‌اند. - تمام پیشنهادها شامل دادن اجازه ورود و اقامت موقت به افراد با قصد عرضه کردن خدمات است. در بیشتر موارد، پیشنهادها شامل اجازه انتقال درون شرکتی افراد در گروه‌های مدیران، متخصصان و مقامات اجرایی است.

۲-۷ مقررات تشکیلاتی و نهایی

در قرارداد عمومی تجارت خدمات، تشکیل شورای تجارت خدمات و زیر نظر آن، ایجاد کمیته تجارت خدمات مالی پیش‌بینی شده است. مسئولیت‌های شورای تجارت خدمات و کمیته‌های بخش‌ها (هر بخش از خدمات، یک کمیته) و ارگانهای فرعی و تابعه آنها در تصمیم‌نامه وزیران درباره ترتیبات سازمانی مندرج است. پانل‌های حل اختلاف، تخصص لازم در مورد هر بخش خاص خدمات که اختلاف مربوط به آن است، خواهند داشت. این نظر یعنی داشتن متخصصین و کارشناسان برای هر بخش و نیز داشتن فهرستی از اعضا احتمالی پانل‌های حل اختلاف، در مصوبه وزیران تحت عنوان تصمیم درباره

کنوانسیون شیکاگو و قراردادهای دوجانبه خدمات هوایی است، شامل نمی‌شود. در ضمیمه ذکر شده است که حل و فصل اختلافات طبق مقررات گاتس، در مورد حق رفت و آمد هواپیماها و خدمات مستقیم مرتبط با آن اجراء نخواهد شد و فقط در مواردی قابل اعمال است که اولاً اختلاف مربوط به خدمات حمل و نقل هوایی باشد و ثانیاً کلیه روشهای حل اختلاف پیش بینی شده در رژیم‌های دوجانبه یا چندجانبه (مثل کنوانسیون شیکاگو) قبلاً مورد استفاده قرار گرفته باشد. طرز عملکرد ضمیمه هر پنج سال یک بار مورد بررسی مجدد قرار می‌گیرد.

۹-۲- مقررات مورد علاقه خاص کشورهای در حال توسعه

ملاحظات مربوط به درجه توسعه یافتگی و رابطه آن با قوانین و مقررات موجود داخلی کشورها در قرارداد عمومی خدمات مورد توجه قرار گرفته است و به صورت نظراتی درآمده است که همسویی موجود بین درجه توسعه مقررات خدمات در کشورهای مختلف را با توسعه اقتصادی آنها به رسمیت می‌شناسد. ملاحظات مربوط به میزان توسعه یافتگی همچنین سبب شده است که امر تشویق مشارکت بیشتر ممالک در حال توسعه در تجارت جهانی خدمات مورد نظر گاتس باشد و برای هر کشور در حال توسعه و نیز ممالک کمتر توسعه یافته انعطاف پذیری مناسبی در جریان آزادسازی یعنی در مورد شفافیت، تمرکز اقتصادی و سوبسیدها در نظر گرفته شود.

دسته‌ای از مقررات، درخواست کشورهای در حال توسعه در مورد انعطاف پذیر شدن مقررات گاتس را تحقق بخشیده است. این مقررات مربوط به (۱) انعطاف در محدودیت زمانی که طی آن باید ایستگاههای اطلاعاتی (enquiry points) ایجاد گردد (A.III. 4) (۲) انعطاف زمانی در مورد شرایط پوشش عمده و اساسی بخش‌های خدمات و حذف یا موجود نبودن تبعیض عمده در بخش‌ها و زیر بخش‌های خدمات مورد پوشش قرارداد یک پارچگی اقتصادی (A.V.3) و (۳) انعطاف در استفاده از محدودیت‌های حفاظتی موازنه پرداختها (A.XII) و (۴) انعطاف در مذاکرات مربوط به ایجاد دیسپلین‌های چندجانبه در مورد سوبسیدها و نقش آنها در برنامه‌های توسعه‌ای می‌باشد.

بعلاوه، در زمینه تعهدات مورد مذاکره کشورها، مقررات گاتس به این نکته اشاره دارد که در جریان و روند آزادسازی توجه خاصی به هدفهای سیاست ملی و سطح توسعه خاص کشورهای عضو، هم از نظر توسعه کلی و هم از نظر توسعه بخش‌ها مبدول خواهد شد. برای ممالک در حال توسعه انعطاف‌پذیری خاصی برای آزاد کردن بخشهای خدماتی کمتر، آزاد کردن تعداد کمتری از دادوستدها و افزایش دسترسی به بازار

لازم برای احداث ایستگاهها، یا سایر تجهیزات دارای قابلیت اتصال متقابل شبکه‌ها و مدارهای متعلق به افراد خصوصی یا اجاره شده باشد. بعلاوه، در ضمیمه مذکور، دولت‌ها گروه دیگری از تعهدات را در جهت حفظ حقوق مصرف کنندگان خدمات قبول کرده‌اند. این تعهدات شامل (۱) الزام عرضه کنندگان خدمات مخابرات عمومی به در اختیار عموم قرار دادن اطلاعات مربوط به تعرفه‌ها و نرخها، خصائص واسطه‌های فنی، شرایط مربوط به اتصال تجهیزات ایستگاههای مخابراتی و شرایط و مقررات اخذ جواز و ثبت نام (۲) اعمال سیستم قیمت گذاری مبتنی بر هزینه شبکه و خدمات مربوطه (۳) حق افراد و شرکتها در خرید یا اجاره و وصل پایانه‌ها یا سایر تجهیزاتی که به شبکه متصل می‌گردد (۴) حق افراد و شرکتها به متصل کردن مدارهای خصوصی یا اجاره شده به شبکه مخابرات عمومی و خدمات مربوط یا به مدارهای اجاره شده توسط سایر عرضه کنندگان خدمات (۵) حق افراد و شرکتها در کار بردن پروتکل‌های عملیاتی مورد انتخاب عرضه کنندگان خدمات (۶) حق استفاده از شبکه و خدمات مخابرات عمومی برای انتقال اطلاعات در داخل و بین کشورها و حق انتقال اطلاعات موجود در پایگاه‌های آماری و یا اطلاعات گردآوری شده، به صورت قابل خواندن توسط ماشین به سایر نقاط و (۷) ضرورت حفظ امنیت و محرمانه بودن اطلاعات.

برای تضمین آشکار و شفاف بودن قوانین و مقررات و سیاستها، کشورهای عضو ملزم شده‌اند که اطلاعات مرتبط با شرایط دسترسی به شبکه انتقال ارتباطات از راه دور و خدمات مربوط را در اختیار عموم بگذارند. همکاریهای فنی بین تولیدکنندگان و عرضه کنندگان خدمات ارتباطات از راه دور در ممالک توسعه نیافته تشویق می‌شود و به آنها در امر تقویت بخش ارتباطات از راه دور آنها کمک خواهد شد.

کشورهای عضو به ایجاد فرصتهای لازم برای کشورهای کمتر توسعه یافته، توسط عرضه کنندگان خارجی خدمات ارتباطات از راه دور و کمک آنها به انتقال تکنولوژی، آموزش و سایر فعالیتهایی که توسعه زیربنای ارتباطات از راه دور و توسعه تجارت خدمات ارتباطات از راه دور، آنها را ممکن سازد، توجه خاص مبدول خواهند داشت. امضاء کنندگان ضمیمه مربوط به ارتباطات از راه دور با تشخیص اهمیت استانداردهای بین‌المللی هم‌خوانی جهانی شبکه‌های ارتباطی، متعهد شده‌اند که ایجاد و اعمال این استانداردها توسط سازمانهای بین‌المللی مربوط را تشویق نمایند.

۴- ضمیمه مربوط به خدمات حمل و نقل هوایی: این ضمیمه شامل موضوعات تعمیر هواپیما و خدمات نگاهداری آن، فروش و عرضه خدمات حمل و نقل هوایی و خدمات زرزو کامپیوتری است. ضمیمه، حق رفت و آمد هواپیماها را که موضوع

دلایل احتیاطی، مقررات تبعیضی خود را حفظ یا مقررات تازه‌ای وضع کند. این دلایل شامل حفظ و حمایت از سرمایه‌گذاران، سپرده‌گذاران، یا دارندگان اوراقی است که یک عرضه کننده خدمت مالی در مقابل آنها تعهدی را پذیرفته است. مثلاً یک دولت حق دارد از دادن اجازه عملیات بانکی به بانکی که شرایط لازم را ندارد خودداری کند. هر نوع اقدامات و مقررات احتیاطی که طبق مقررات مندرج در ضمیمه مالی (پاراگراف ۱-۲) قابل توجه باشد، یک استثناء کلی نسبت به گاتس است و به این ترتیب قابل درج در جدول تعهد کشورهای عضو نیست. ضمیمه مربوط به خدمات مالی همچنین متضمن درک و شناخت یک کشور نسبت به اقدامات و مقررات احتیاطی هر کشور دیگر، با در نظر داشتن این حقیقت است که بعضی از کشورها در بخش خدمات مالی به درجه یکسان و هم‌سطحی از نظر مقررات احتیاطی رسیده‌اند.

در ضمیمه مالی، به تخصص‌های ضروری اعضای پانلهایی که درباره اختلافات مربوط به امور احتیاطی و سایر امور مالی رسیدگی می‌کنند اشاره شده است. تعریف دقیقی از شانزده نوع خدمت مختلف بیمه‌ای، بانکی و مالی ارائه گردیده است. تصمیم وزیران درباره ترتیبات سازمانی، شامل ایجاد کمیته تجارت خدمات مالی می‌باشد.

۳- ضمیمه مربوط به ارتباطات از راه دور: هدف ضمیمه خدمات ارتباطات از راه دور، این است که اجرای تعهدات خاص هر کشور را که در جدولهای ملی آن گنجانده شده است، از راههای دیگر خنثی یا محدود نسازد. این ضمیمه، نقش دوگانه این بخش را، هم بعنوان یک عمل اقتصادی خاص و هم بعنوان وسیله‌ای برای انتقال اطلاعات مربوط به سایر فعالیتهای اقتصادی تشخیص داده است. مقررات مذکور در این ضمیمه، شامل مقرراتی است که بر دسترسی به شبکه انتقال ارتباطات از راه دور و خدمات مربوط، شامل مدارهای ملی و بین‌المللی اجاره شده توسط افراد خصوصی اثر می‌گذارد، ولی در برگیرنده شبکه توزیع کابلی برنامه‌های تلویزیونی یا بخش یا تولید برنامه‌های رادیو و تلویزیون نمی‌شود. ضمیمه، بطور خاص کشورها را ملزم می‌سازد که این دسترسی را برای متقاضیان دیگر بر مبنای عدم تبعیضی و با شرایط معقول که عرضه خدمت مندرج در جدول تعهدات را ممکن سازد، فراهم نمایند. شرایطی که برای استفاده از شبکه‌های مخابراتی عمومی وضع می‌گردد، باید در حد لازم از مسئولیتهای اداره کنندگان شبکه نسبت به ارائه خدمت عمومی و حفاظت صحت فنی شبکه دفاع نماید و اطمینان دهد که عرضه کنندگان خارجی خدمات تنها در صورتی این خدمات را ارائه خواهند کرد که طبق تعهدات خاص مجاز به این امر شده باشند.

مقررات و شرایط وضع شده دولتها ممکن است درباره فروش مجدد یا استفاده مشترک از خدمات، خصائص واسطه‌های فنی برای اتصال به شبکه، قابلیت انطباق خدمات به یکدیگر، نوع اجازه‌نامه

منطبق با وضع توسعه یافتگی آنها و نیز توجه به تشویق مشارکت ممالک در حال توسعه در قرارداد گاتس، در زمان درخواست افزایش دسترسی عرضه کنندگان خارجی خدمات به بازارهای آنها و اجازه وضع شرایط و محدودیت برای نیل به هدفهای مذکور در ماده ۶ پیش بینی شده است.

برای تقویت مشارکت کشورهای در حال توسعه در دادوستد جهانی خدمات، به تقویت ظرفیت داخلی عرضه خدمات آنها و بالا بودن کارآئی و قدرت رقابت آنها از راه آسان کردن دسترسی به تکنولوژی بر پایه ملاحظاتی تجاری، بهبود دسترسی آنها به کانالهای توزیع و شبکه های اطلاعاتی و آزادسازی دسترسی به بازار در بخش ها و روشهای عرضه خدمات مورد علاقه صادراتی ممالک در حال توسعه، توجه می شود.

گاتس مقرر می دارد که کشورهای توسعه یافته و تا حد ممکن ممالک در حال توسعه دیگر، مراکز تماسی (contact points) برای تسهیل دسترسی عرضه کنندگان خدمت در ممالک در حال توسعه به اطلاعات مرتبط با بازار مورد نظر آنها درباره (الف) جنبه های تجاری و فنی عرضه خدمات (ب) ثبت نام، تأیید و دریافت گواهینامه های حرفه ای و (پ) در دسترس بودن تکنولوژی خدمات مورد نظر، ایجاد نمایند. به ممالک کمتر توسعه یافته کمکهای فنی لازم برای اجرای این مقررات توسعه ای، داده خواهد شد.

۱۰-۲- مسائل حل نشده منضم به قرارداد عمومی تجارت خدمات

به قرارداد گاتس، هشت تصمیم، دو ضمیمه درباره ضرورت مذاکرات بیشتر و یک تفاهم نامه ضمیمه شده است.

مذاکرات در چهار زمینه ادامه می یابد: ارتباطات از راه دور پایه، حمل و نقل دریایی، نقل و انتقال اشخاص حقیقی و خدمات مالی. افزون بر اینها، مذاکره درباره پنج موضوع ادامه خواهد یافت که عبارت است از: خریدهای دولتی، مقررات حفاظتی، خدمات حرفه ای و خصائص احراز صلاحیت، استانداردها و صدور مجوز. دولتها همچنین موافقت کرده اند که یک گروه کار برای خدمات حرفه ای و تخصصی ایجاد کنند. غیر از این دو تصمیم درباره موضوعات سازمانی و تأسیساتی و حل اختلاف، شش تصمیم و دو ضمیمه درباره مذاکرات بیشتر درباره موضوعات حل نشده وجود دارد که عبارت است از:

۱- تصمیم در مورد تجارت خدمات و محیط زیست، مقرر می دارد که شورای تجارت خدمات از کمیته تجارت و محیط زیست سازمان تجارت جهانی بخواهد گزارشی در مورد رابطه تجارت خدمات و محیط زیست شامل موضوعات توسعه مداوم تهیه نماید.

۲- تصمیم درباره خدمات مالی تأکید می کند که تعهدات این بخش بر مبنای اصل کامله الوداد

به مورد اجرا گذاشته می شود و اجازه می دهد که اعضاء جداول تعهدات و استثنائات اصل کامله الوداد خود را شش ماه پس از لازم الاجرا شدن قرارداد گاتس مورد تجدید نظر قرار دهند و به صورت نهائی درآورند.

۳- تصمیم درباره خدمات تخصصی و حرفه ای مقرر می دارد که یک گروه کار تشکیل شود که نقش آن توصیه دیسپلین لازم برای تضمین این نکته باشد که مقررات مربوط به الزامات تأیید صلاحیت، سبب ایجاد موانع غیر ضروری برای تجارت نشود و تقدم به تدوین ضوابط برای حسابداران داده خواهد شد.

۴- تصمیم به مذاکره درباره نقل و انتقال اشخاص حقیقی مقرر می دارد که مذاکره برای آزادسازی بیشتر نقل و انتقال اشخاص حقیقی ادامه یابد و گزارش نهائی مذاکرات نباید دیرتر از شش ماه پس از لازم الاجرا شدن قرارداد سازمان تجارت جهانی ارائه گردد.

۵- تصمیم به مذاکره درباره ارتباطات از راه دور پایه، هدف مذاکرات که همه می توانند در آن شرکت کنند، این است که به طور مداوم تجارت خدمات و انتقال ارتباطات از راه دور را آزاد سازد و گزارش نهائی خود را حداکثر تا ۳۰ آوریل ۱۹۹۶ تقدیم دارد.

ضمیمه مذاکرات درباره ارتباطات از راه دور پایه، مقرر می دارد که رفتار کامله الوداد و معافیت از اصل کامله الوداد در مورد ارتباطات از راه دور پایه، فقط در تاریخ های زیر به مورد اجرا گذاشته می شود (۱) در تاریخ لازم الاجرا شدن نتایج مذاکراتی که دستور آن در تصمیم وزیران در مورد مذاکره درباره ارتباطات از راه دور پایه داده شده است و یا (۲) در تاریخ صدور گزارش نهائی گروه مذاکره درباره ارتباطات از راه دور، در صورتی که مذاکرات موفقیت آمیز نباشد.

۶- تصمیم درباره مذاکرات خدمات حمل و نقل دریایی: مذاکراتی که همه حق شرکت در آن را دارند، انعقاد قراردادی را هدف قرار می دهد که کشورها تعهدات خاصی را در زمینه کشتیرانی بین المللی، خدمات جانبی و دسترسی و استفاده از تسهیلات بندری می پذیرند و این تعهدات منجر به حذف همه محدودیت ها در طی یک دوره معین می گردد. گزارش نهائی نباید دیرتر از ژوئن ۱۹۹۶ آماده گردد.

ضمیمه ای درباره مذاکرات خدمات حمل و نقل دریایی مقرر می دارد که رفتار طبق اصل کامله الوداد و استثنائات اصل کامله الوداد در مورد خدمات حمل و نقل دریایی (یعنی کشتیرانی بین المللی، خدمات جانبی، دسترسی به تسهیلات بندری و استفاده از آن) طبق شرایط و جزئیات مورد توافق درباره ارتباطات از راه دور لازم الاجرا می گردد.

۷- تفاهم نامه ای درباره خدمات مالی که جزئی از ضمیمه در مورد خدمات نیست، روش دیگری برای جدول بندی تعهدات در این بخش برای شرکت کنندگانی که مایل به استفاده از این روش

هستند، در نظر می گیرد. در مورد دسترسی به بازار، این تفاهم نامه حاوی تعهدات بسیار دقیقتر و جزئی تری از جمله درباره حقوق انحصاری، تجارت خدمات با عبور از مرز (تدوین بعضی از بیمه نامه ها و بیمه نامه های اتکائی و نیز گردآوری، عمل آوردن و انتقال ارقام و اطلاعات مالی)، حق تأسیس و توسعه یک واحد تجاری و ورود موقت اشخاص حقیقی می باشد. مقررات درباره رفتار ملی صرفاً و انحصاراً معطوف به دسترسی به سیستم های پرداخت و تسویه با پایابای حسابهاست که توسط مؤسسات دولتی اداره می شود و نیز ناظر به تأمین مالی و تسهیلات تأمین مالی مجدد رسمی و دولتی است. علاوه به موضوعاتی از قبیل عضویت یا مشارکت در نهادهای خودگردان، بورس های معاملات سلف و مؤسسات و آژانسهای پایابای مربوط می باشد.

۸- مسائل مرتبط با حوزه پوشش قرارداد عمومی تجارت خدمات. در زمان انعقاد قرار عمومی تجارت خدمات (دسامبر ۱۹۹۳) نکات متعددی دیگر وجود داشت که شرکت کنندگان و امضاء کنندگان قرارداد مایل به مذاکره بیشتر درباره آنها بودند. در قرارداد به این شرکت کنندگان تا ۱۵ دسامبر ۱۹۹۴ فرصت داده شده بود که به منظور رسیدن به یک تفاهم بهتر درباره اینکه اقدامات ذیل چگونه بر تجارت خدمات اثر می گذارد یا یکدیگر مذاکره کنند. به کمیته فرعی خدمات مأموریت داده شده است که این مذاکرات را سرپرستی و گزارشی درباره نتیجه مذاکرات به شورای تجارت خدمات تسلیم نماید.

این مذاکرات شامل موضوعات زیر است:

۱- مقررات و تصمیمات درباره تأمین اجتماعی، شامل مقرراتی که در پی انعقاد قراردادهای دوجانبه درخصوص اجتناب از پرداخت حق بیمه مضاعف یا دریافت مقرری مضاعف از سیستم تأمین اجتماعی، باید اتخاذ گردد.

۲- مقررات و تصمیمات درباره کمک های قضائی و اداری بین دولتها شامل مقرراتی که به دنبال انعقاد قراردادهای بین المللی در این مورد باید تدوین گردد.

۳- مقررات و تصمیمات درباره حل اختلاف که باید پس از انعقاد قراردادهای دوجانبه جلب و حمایت سرمایه های خارجی تدوین شود.

۴- مقررات و تصمیمات درباره ورود و اقامت افراد حقیقی شامل مقرراتی که در پی انعقاد قراردادهای بین المللی درخصوص تحرك نیروی کار تدوین می شود.

۵- مقررات و تصمیمات در مورد ورود و اقامت موقت افراد حقیقی در تعقیب قراردادهای دوجانبه درباره:

- ورود و اقامت موقت کارگران کشاورزی بر

مبنای فصلی

- تعطیلات توأم با کار و برنامه برای کارگران

جوان

- برنامه‌های مبادله استادان دانشگاهها و دبیران مدارس
- امور فرهنگی

۱۱-۲- تعهدات اعضا قرارداد عمومی تجارت خدمات در زمینه اجراء قرارداد

تعهدات مربوط به اجراء قرارداد عمومی تجارت خدمات توسط اعضا در مقررات ذیل ذکر شده است:

۱- تعهدات مربوط به شفافیت تعهدات شفافیت مستلزم:
۱- چاپ سریع قوانین تازه، یا تغییرات قوانین، قوانین مرتبط، مقررات، دستورالعملهای اجرایی و همه تصمیمات دیگر، اظهارنظرها، احکام کلی که مربوط به اجراء گاتس است یا بر اجراء آن تأثیر دارد. (ماده ۳ بندهای ۱-۳):

۲- ایجاد مراکز اطلاع‌گیری توسط همه اعضا که اطلاعات خاص فوق را بنا به درخواست در اختیار متقاضی قرار دهد (ماده ۳ بند ۴):

۳- مشارکت بیشتر ممالک در حال توسعه این تعهد ایجاب می‌کند که اعضا حداقل ظرف دو سال مراکز تماس برای فراهم‌سازی اطلاعات بازار درباره نکات زیر ایجاد نمایند:
(الف) جنبه‌های بازرگانی و فنی عرضه خدمات
(ب) ثبت نام، تأیید و تحصیل صلاحیت حرفه‌ای و

(پ) موجودی تکنولوژی خدمات (ماده ۴)
بعلاوه، در چارچوب همکاری تکنولوژیک گاتس مقرر شده است که اعضا عرضه‌کنندگان خدمات که به کمک احتیاج دارند به خدمات کارشناسی و کمکی مراکز تماس دسترسی خواهند داشت (ماده ۱۵)

۴- اطلاع دادن انعقاد قراردادهای تشکیل اتحادیه اقتصادی

قراردادهای تشکیل اتحادیه‌های اقتصادی که تجارت خدمات را آزاد می‌سازد و نیز هرگونه وسعت دادن به این اتحادیه‌ها یا هرگونه تعدیل عمده در آنها باید سریعاً به شورای تجارت خدمات اطلاع داده شود (ماده ۵ بند ۷).

۵- اجرای مقررات داخلی به صورت عاقلانه، بی‌طرفانه و دقیق

اولین تعهد اعضا ایجاب می‌کند که در حداقل زمان ممکن دادگاه‌ها یا مراجع رسیدگی قضائی، حکمیت و اداری یا آیین دادرسی برای بررسی سریع و جبران مناسب ضررهای ناشی از تصمیمات اداری که بر تجارت خدمات می‌گذارد به وجود آورند، مگر این که این اقدامات با ساختار موجود بر طبق قانون اساسی یا طبیعت سیستم حقوقی آن کشور منافات داشته باشد (ماده ۶ بند ۳)

تعهد دیگر کشورها این است که يك مقام مسئول کشور عضو به متقاضی دریافت جواز که برای عرضه يك خدمت خاص ضروری است (و برای آن خدمت خاص تعهدی پذیرفته شده است) در يك

مدت معقول بعد از تسلیم تقاضانامه کامل، جواب بدهد. اطلاعات درباره وضع تقاضای متقاضی جواز بدون تأخیر حسب درخواست او داده خواهد شد (ماده ۶ بند ۳).

سوم، تعهد اعضا ایجاب می‌کند که هر کشور آئین نامه لازم در خصوص طرز کسب مجوز و تأیید صلاحیت افراد حرفه‌ای را تنظیم نماید (ماده ۶ بند ۶).

۶- تأیید صلاحیت مستقل یا توافق شده جمعی این تعهد مربوط به تأیید تحصیلات یا تجربه کسب شده، احراز شرایط، یا جوازها و گواهینامه‌های اعطاء شده در يك کشور خاص است. این تأییدیه‌ها ممکن است مبتنی بر قرارداد (یا ترتیبات مورد توافق) یا بطور مستقل توسط يك عضو صادر شود.

اول، اگر قراردادی در این زمینه منعقد می‌شود هر عضو باید فرصت کافی به سایر اعضا برای مذاکره الحاق خود به این نوع قرارداد (یا ترتیبات جمعی) یا مذاکره درباره قراردادی مشابه بدهد. همچنین فرصت کافی داده خواهد شد که هر عضو به بقیه ثابت کند که تحصیلات، تجربیات، جوازها و گواهینامه‌های کسب شده یا الزامات مربوط در آن کشور باید توسط بقیه به رسمیت شناخته شود (ماده ۷ بند ۲).

دوم، پردازش اطلاعات در سه سطح مکمل طبق ماده ۷ بند ۴ ضروری است.

(۱) هر عضو به شورای تجارت خدمات، مقررات موجود در مورد تأیید صلاحیت‌ها در کشور خود را اطلاع می‌دهد و قید می‌نماید که آیا این مقررات بر مبنای قرارداد یا توافق تدوین شده است یا نه. هر عضو سریعاً و حتی المقدور قبل از گشایش مذاکره برای انعقاد يك قرارداد یا ایجاد ترتیبات، شورای تجارت خدمات را مطلع می‌نماید تا به کلیه اعضا فرصت کافی برای ابراز تمایل به مشارکت قبل از شروع مذاکره درباره نکات اساسی و مهم داده شود.

(۲) هر عضو در صورت تدوین مقررات تازه تأیید صلاحیت یا تغییر عمده مقررات موجود، فوراً مراتب به اطلاع شورا می‌رساند.

(۳) اعضا برای تأیید صلاحیت، استانداردها و ضوابط مشترک بین‌المللی تدوین می‌نمایند و همچنین استانداردهای مشترک بین‌المللی برای طرز کار و عمل برای تجارت خدمات مربوطه و حرفه‌ها تدوین می‌گردد (ماده ۷ بند ۵).

۷- اعلام تشکیل انحصارات و مشخصات عرضه‌کنندگان انحصاری خدمات

هر عضوی که انحصاری را ایجاد می‌کند یا حقوق عرضه انحصاری خدمات را اعطاء می‌نماید، مکلف است این امر را حداکثر سه ماه قبل از آغاز اعمال حقوق انحصاری به شورای تجارت خدمات اطلاع دهد (ماده ۸ بند ۴).

۸- اطلاع دادن وضع محدودیت بخاطر حفظ موازنه پرداختها

وضع محدودیت، حفظ محدودیت‌ها یا هر نوع تغییر در محدودیت‌ها فوراً به شورای عمومی اطلاع داده خواهد شد. اعضائی که چنین محدودیت‌هایی را اعمال می‌نمایند فوراً با کمیته محدودیت‌های موازنه پرداختها درباره محدودیت‌های وضع شده مشورت می‌کنند (ماده ۱۲ بندهای ۴ و ۵).

۹- دوره‌های متوالی مذاکره برای سطوح بالاتر آزادسازی

اعضا حداقل پنج سال پس از لازم‌الاجراء شدن قرارداد سازمان تجارت جهانی، دوره‌های متوالی مذاکره برای رسیدن به سطوح بالاتر آزادسازی تجارت خدمات را آغاز خواهند کرد (ماده ۱۹)

۱۰- تعدیل و اصلاح جداول ملی هر عضوی سه سال پس از آغاز لازم‌الاجراء شدن هر تعهدی می‌تواند تعهد قبول شده در جدول خود را تعدیل کند یا پس بگیرد (ماده ۲۱).

۱۱- بررسی مجدد معافیت‌های ماده ۲ (استثنائات اصل کامله‌الوداد)

هر عضوی در پایان دوره هر نوع معافیت به اطلاع شورای تجارت خدمات می‌رساند که اقدام خلاف مقررات گاتس پایان یافته و انطباق صورت پذیرفته است.

ضمیمه مربوط به معافیت‌های ماده ۲ (اصل کامله‌الوداد)

ماده ۲ (اصل کامله‌الوداد) قرارداد عمومی تجارت خدمات (GATS) مقرر می‌دارد:

۱- هر عضو در مورد هر اقدام مشمول موافقت‌نامه حاضر در مورد خدمات و عرضه‌کنندگان خدمات وابسته به هر عضو دیگر، بدون قید و شرط رفتاری را در پیش خواهد گرفت که از رفتار متخذه در مورد خدمات و عرضه‌کنندگان خدمات مشابه در هر کشور دیگر نامطلوبتر نباشد.

۲- يك عضو در صورتی می‌تواند به اقدامی مغایر بند ۱ ادامه دهد که در ضمیمه مربوط به معافیت‌های ماده ۲ فهرست شده و با شرایط مقرر در این ضمیمه مطابقت داشته باشد.

۳- مقررات این موافقت‌توری تغییر داده نخواهد شد که اعضا را از اعطای امتیاز به کشورهای همسایه به منظور تسهیل مبادلات خدمات در محدوده مناطق مرزی مجاز که در محل تولید می‌شود یا به مصرف می‌رسد باز دارد.

ماده ۲۹ قرارداد GATS شامل ضامن موافقت‌نامه است.

ضمیمه مربوط به معافیت‌های ماده ۲

حوزه مشمول:

۱- شرایطی که به موجب آن يك عضو هنگام

لازم الاجراء شدن GATS از تعهداتش به موجب بند ۱ ماده ۲ معاف می شود؛

۲- هرگونه معافیت جدید پس از لازم الاجراء شدن موافقت نامه WTO به موجب بند ۳ ماده ۲ این موافقت نامه مورد رسیدگی قرار می گیرد؛

۳- شورای تجارت خدمات تمام معافیت های اعطاء شده برای مدتی بیش از ۵ سال را بررسی خواهد کرد؛

اولین بررسی ۵ سال پس از لازم الاجراء شدن موافقت نامه WTO انجام می شود.

۴- شورای تجارت خدمات در هر بررسی به نکات زیر توجه می نماید:

الف - آیا شرایط پدید آورنده نیاز به معافیت هنوز ادامه دارد؟

ب - تاریخ بررسی بعدی را معین می کند.
 ۵- معافیت يك عضو از تعهدات طبق بند ۱ ماده ۲ در مورد يك اقدام خاص، در تاریخ تعیین شده در معافیت خاتمه می یابد.

۶- این معافیت ها حداکثر برای مدت ۱۰ سال است و در دوره های بعدی آزادسازی تجاری مورد مذاکره قرار می گیرد.

۷- يك عضو در پایان مدت معافیت به اطلاع شورای تجارت خدمات می رساند که اقدام مغایر با بند ۱ ماده ۲ موافقت نامه تجارت خدمات رفع شده است.

ضمیمه مربوط به مذاکرات درباره خدمات حمل و نقل دریائی

۱- ماده ۲ و ضمیمه مربوط به معافیت های ماده ۲ از جمله الزام به قید هرگونه اقدام مغایر با رفتار مبتنی بر اصل کامله الوداد که يك عضو حفظ می کند. ضمیمه مذکور، تنها در تاریخهای زیر در مورد کشتیرانی بین المللی، خدمات کمکی (جنبی) و دسترسی به تسهیلات بندری و استفاده از آنها لازم الاجراء است:

(الف) در تاریخ اجرائی که طبق بند ۴ تصمیم وزیران راجع به مذاکرات درباره خدمات دریائی تعیین می شود، یا

(ب) اگر مذاکرات مزبور موفق نشود، در تاریخ گزارش نهائی گروه مذاکره کننده درباره خدمات حمل و نقل دریائی (NGMTS) به نحو مقرر در این تصمیم.

۲- بند ۱ بالا، در مورد هر تعهد خاص درباره خدمات حمل و نقل دریائی که در جدول يك عضو وارد شده باشد، قابل اعمال نخواهد بود.

۳- با وجود مقررات ماده ۲۱، پس از خاتمه مذاکرات اشاره شده در بند ۱، و قبل از تاریخ اجراء، يك عضو می تواند تمام یا قسمتی از تعهدات خاص خود در این بخش را بدون پیشنهاد جبران، اصلاح کند، تغییر دهد یا از آن منصرف شود.

ماده ۲۱ موافقت نامه راجع به تجارت خدمات در بند ۱ (الف) به يك عضو اجازه می دهد هر زمان

پس از گذشت سه سال از تاریخ لازم الاجراء شدن هر تعهد در جدول تعهدات خود طبق مقررات این ماده آن را تغییر دهد یا از آن منصرف شود.

و در بند ۱ (ب) يك عضو تغییر دهنده، قصد خود برای تغییر یا انصراف از يك تعهد طبق این ماده را، حداکثر ۳ ماه قبل از تاریخ مورد نظر برای انجام این تغییر یا انصراف به اطلاع شورای تجارت خدمات خواهد رساند.

موافقت با شروع مذاکره درباره خدمات حمل و نقل دریائی

در دور اروگونه (مذاکرات تعرفه ای)، شرکت کنندگان برای دادن امتیازات متقابل به یکدیگر طبق اصول گات درباره خدمات مرتبط با حمل و نقل دریائی آمادگی نداشتند و در نتیجه بحث پیرامون این موضوع را به مذاکرات آینده موکول کردند. موارد توافق در این باره که از آغاز تأسیس سازمان تجارت جهانی (ژانویه ۱۹۹۵) و شروع کار آن (ژوئن ۱۹۹۵) می تواند طبق اصول گات از جمله اصل کامله الوداد به مورد اجراء گذاشته شود، به قرار زیر است:

۱- آغاز مذاکره بین دول علاقمند بر مبنای داوطلبانه در چارچوب موافقت نامه عمومی تجارت خدمات (GATS). پوشش این مذاکرات جامع بوده و شامل کلیه امور مربوط به کشتیرانی بین المللی، خدمات جنبی مرتبط با آن از جمله دسترسی به تسهیلات بندری می باشد. هدف مذاکرات و توافق های متعاقب آن این خواهد بود که محدودیت های موجود طی مدت معین از پیش توافق شده ای برداشته شود.

۲- تشکیل گروه مذاکره کننده در مورد خدمات حمل و نقل دریائی «NGMTS». این گروه پیشرفت مذاکرات را مرتباً گزارش خواهد کرد.

۳- شرکت در مذاکرات گروه مذاکره کننده در مورد خدمات حمل و نقل دریائی برای تمام دولتها و جوامع اروپائی که قصد خود را برای شرکت در مذاکرات اعلام می دارند آزاد است. يك دولت علاقه خود به شرکت در مذاکرات مربوط به خدمات حمل و نقل دریائی را به مقام مسئول نگاهداری موافقت نامه سازمان تجارت جهانی اعلام می دارد. دولی که در زمان انعقاد قرارداد نهائی دورارگونه علاقه خود را به شرکت در مذاکرات مربوط به خدمات حمل و نقل دریائی اعلام داشته بودند، عبارتند از: آرژانتین، کانادا، جامعه اقتصادی اروپا و دوازده کشور عضو آن و اتحادیه تجارت آزاد اروپا و ممالک عضو آن، فنلاند، هنگ کنگ، ایسلند، اندونزی، کره، مالزی، مکزیک، زلاندنو، نروژ، فیلیپین، لهستان، رومانی، سنگاپور، سوئد، سوئیس، تایلند، ترکیه و ایالات متحده آمریکا.

۴- گروه مذاکره کننده، اولین اجلاس خود را حداکثر تا ۱۶ مه ۱۹۹۴ آغاز و مذاکرات را حداکثر تا ژوئن ۱۹۹۶ به پایان می رساند و گزارش نهائی خود را ارائه می کند. در گزارش نهائی تاریخ آغاز اجراء توافق های به عمل آمده قید خواهد شد.

۵- تعهدات کشورها در اثر مذاکره از جمله تاریخ لازم الاجراء شدن آنها در جدول منضم به موافقت نامه عمومی راجع به تجارت خدمات (GATS) گنجانده می شود و مشمول تمام مقررات این موافقت نامه است.

۶- شرکت کنندگان در مذاکرات از هم اکنون (۱۵ آوریل ۱۹۹۴) دست به اقدامی نخواهند زد که بر تجارت خدمات حمل و نقل دریائی اثر گذارد مگر در مورد پاسخ به اقدامات کشورهای دیگر یا بهبود آزادی ارائه خدمات حمل و نقل دریائی. این اقدامات نباید موقع و قدرت مذاکراتی آنها را بهبود بخشد.

۷- اقدامات کشورهای مذاکره در بند ۷، تحت نظارت گروه مذاکره کننده در مورد خدمات حمل و نقل دریائی انجام می شود. هر شرکت کننده با تسلیم اطلاعاتی به دبیرخانه، توجه گروه مذاکره کننده را به هر عمل یا ترك عمل خود که معتقد است به تحقق بند ۷ مربوط می گردد جلب می کند.

اقدامات بعدی

۱- درخواست عضو متضرر برای مذاکره با عضو تغییر دهنده تعهدات، به منظور تعدیل جبرانی ضروری در حد مزایای متقابل و مساوی؛

۲- رعایت اصل کامله الوداد در تعدیل جبرانی؛

۳- در صورت عدم توافق در مذاکرات، در پایان مدت پیش بینی شده، ارجاع موضوع به داوری توسط عضو متأثر و متضرر؛

۴- حق اقدام برای عضو متأثر منوط به:

- شرکت در داوری؛

- عدم اجابت درخواست ارجاع موضوع به داوری توسط عضو تغییر دهنده؛

- امتیازاتی را که کشور متضرر پس می گیرد اساساً معادل یافته های داوری باشد؛

- تغییر یا انصراف منحصر در مورد عضو تغییر دهنده اعمال می شود؛

۵- عضو تغییر دهنده مقررات تا زمانی که تعدیلات جبرانی را بر اساس نتیجه گیریهای داوری به عمل نیاورده حق تغییر تعهدات خود را ندارد و نمی تواند از آنها منصرف شود؛

۶- شورای GATS رویه هائی را برای اصلاح یا تغییر جدول مقرر خواهد داشت و هر عضو که تعهدات مندرج در جدول را به موجب این ماده تغییر دهد یا از آنها منصرف شود، جدول خود را طبق چنین رویه هائی تغییر می دهد.